

AZ IGAZSÁGÜGYI KÖZFELOLAT-ELLÁTÁS NYELVSTRATÉGIAI KÉRDÉSEI A JOG ÉS A NYELV VONATKOZÁSÁBAN

NÉMETH GABRIELLA – SZOTÁK SZILVIA

Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

E-mail: titkarsag@offi.hu

Language Strategy Issues Related to Law and Language in the Field of Performing Judicial Public Duties. Strategy has become a buzzword in the 21st century. Without attempting to provide a definition of strategy, it means exploring the problems related to a specific topic, a well-thought-out long-term action plan, continuous control of the implementation, feedback about the results and awareness in thinking (Bechmann 1981; cited by Tolcsvai 2019: 37). Therefore, creating a strategy is a complex activity based on past results, exploring the current situation, and also oriented towards the future, permeating the operation of organisations, society, etc.

We consider thinking about issues of language strategy related to judicial language use part of a universal Hungarian language strategy, and we attempt to present in this study which areas of public administration are concerned and what the specific challenges in those areas are. We present our thoughts from the perspective of the tasks carried out by the Hungarian Office for Translation and Attestation, a publicly owned organisation performing public duties, and the oldest translation office in Hungary with the highest number of employees in the industry. The reason why this issue is so important and relevant to us is that we face challenges related to Hungarian legal language every day when translating legal texts and documents, building terminology, certifying translations or providing court interpreting services (Németh 2020: 7).

Keywords: language strategy, Hungarian legal language, building terminology, language of justice, plain writing, law and languages, terminology strategy

1. Bevezetés

A stratégia a 21. században divatszóvá vált. Anélkül, hogy a stratégia definíciójának ismertetésébe bocsátkoznánk, egy adott témára vonatkozóan a problémák feltárását, hosszú távú, alaposan átgondolt cselekvési tervet, a megvalósítás folyamatos kontrollját, az eredmények visszacsatolását és tudatos gondolkodást értünk alatta (vö. Bechmann 1981, idézi Tolcsvai 2019: 37). A stratégiaalkotás tehát egy összetett, a múlt eredményeire támaszkodó, a jelen helyzetet feltáró, ugyanakkor jövőbe mutató tevékenység, amely áthatja a szervezetek, a társadalom stb. működtetését, egymással összehangolt szándékok, döntések rendszere, amelyben az adott cél eléréséhez szükséges folyamatok vagy lépések

is meghatározásra kerülnek. Egyes állami stratégiaalkotások során speciális előírásokat is be kell tartani.¹

Az igazságügyi nyelvhasználatot érintő nyelvstratégiai kérdésekről való gondolkodás a nyelvészek és jogászok körében nem új keletű. A vissza-visszatérően felmerülő dilemmák részben azonosak, ezek közül az egyik, hogy vajon az igazságügyi nyelvhasználatot keretbe foglaló nyelvstratégiát önállóan vagy inkább egy egyetemes magyar nyelvstratégia részeként képzeljük-e el. A szerzők válasza az, hogy egy igazságügyi nyelvstratégiára a digitalizáció korában is szükség van, azonban azt nem elszigetelten, hanem egy komplex, 21. századi nyelvstratégia részeként volna érdemes megalkotni. Helyét az átfogó magyar nyelvstratégiai dokumentum azon fejezetében képzeljük el, amely az állam és nyelv kapcsolatával, azon belül a szaknyelvek jövőjével foglalkozna. Ahogy az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda egykori kiváló fordítója megfogalmazta, „A szaknyelvek fejlettsége általában egy adott társadalom mindenkori állapotát, politikai, gazdasági, kulturális, tudományos-műszaki szintjét és differenciáltságát és egyben nyelvi gazdagságát is tükrözi” (Karcsey 1981: 325–338).

A szaknyelvek jövője meglátásunk szerint szorosan összefügg a nyelv versenyképességével, amely széleskörűen használható köznyelvet és fejlett szaknyelveket, tudományos nyelvezetet feltételez, ugyanakkor a magyar terminológia és szaknyelv összehangolt fejlesztését is igényli (l. a Fóris–Bölcskei által szerkesztett kötet tanulmányai, 2019), ez utóbbi az állami fordításslátszólgáltatónak is érdekében áll.²

Gondolatainkat alapvetően egy közfeladatot ellátó szervezet, az ország legnagyobb munkavállalói létszámú és legnagyobb múlttal rendelkező fordítóirodájának, a 100%-ban köztulajdonban lévő Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) feladatellátásának szemszögéből fogalmazzuk meg. A téma számunkra azért fontos és aktuális, mert naponta tapasztaljuk azokat a nehézségeket, amelyek a jogi és okiratfordítás, a terminológiaépítés, a fordításhitelesítés közben a magyar jogi szaknyelvvvel kapcsolatban felmerülnek (vö. Németh 2020: 7). Kijelenthetjük, hogy tevékenységünk alapvetően az igazságügyet szolgálja: fordításslátszólgáltatási feladataink során többnyire jogi szakszövegeket ültetünk át különböző nyelvirányokra, különböző közigazgatási hivataloknak, hatóságoknak vagy a tágan értelmezett igazságügyi, illetve igazságszólgáltatási közfeladatokat ellátó megrendelői körnek (pl.: rendőrség, minisztériumok, bíróság, ügyészség, adóhivatal vagy más hatósági jogkörrel is bíró állami szervezetek [pl. Magyar Nemzeti Bank] stb.).³ A jogi szakszövegek átültetése írásban és szóban is lehetséges, fordítás vagy tolmá-

1 A stratégiai tervdokumentumok előkészítésének szabályozása itt található: 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet a kormányzati stratégiai irányításról.

2 L. 1. számú melléklet: Az igazságügyi nyelvstratégia helye egy átfogó nyelvstratégiában.

3 A szaknyelvi stratégia célja lehet többek között olyan definíciós kísérletek, pontosítások elvégzése is, amelyben meghatározható, hogy az igazságügyi szaknyelv, a közigazgatás vagy általában véve a jog nyelve mennyiben azonos vagy eltérő. A jelen tanulmányban a szerzők az igazságügyet összefoglaló, tág értelmű gyűjtőkategóriaként használják a problémafelvetéshez, és e tanulmányban nem kívánják meghatározni a jogszolgáltatás, az igazságszólgáltatás és az igazságügy közös halmazait vagy eltérő sajátosságait. Erre később is utalunk, l. 3.1.

csolás formájában. Ezenkívül még a magánszemélyek vagy cégek részére elkészítendő hiteles – általában okirat- – fordítások is előbb-utóbb egy igazságügyi eljárásban kerülnek végfelhasználásra. Nem véletlen ugyanis, hogy az egyes eljárási (per)rendtartások számos előírást tartalmaznak az anyanyelvhasználat érvényesülése érdekében a bizonyítási eljárás során benyújtandó okiratfordításokra vagy a tolmácsolásra vonatkozóan. Ezért fontos számunkra a címben megadott témakörben is a stratégiai gondolkodás.

Tanulmányunkban kitérünk az igazságügy szaknyelvére, a nyelvhasználattal kapcsolatos stratégiai szemlélet és a szükséges szakpolitikák összefüggéseire, az igazságügy és annak nyelvvezete jogi érthetőségi és nyelvészeti, terminológiahasználati összefüggéseire, a jó gyakorlatokra, és a fordításszolgáltató jogi szaknyelvvel kapcsolatban ellátott lehetséges stratégiai feladataira és garانتőri szerepére is. Tesszük mindezt terminológiapolitikai nézőpontból, feltárva a lehetséges intézményi érintettséget és a stratégia által nyújtott konkrét előnyöket egyaránt. A tanulmány elsődleges célja a gondolatébresztés, amihez társul a több mint másfél évszázadnyi jogi szakfordítói intézményi tapasztalat is.

2. Stratégiai szemlélet és közfeladat-ellátás (szakpolitikák)

A stratégia igényli a jelen állapot észlelését (önismeret), a célállapothoz vezető út vízióját (jövőkép), az erőforrások tervezésével. Az irányítás tartalma mindig valamilyen szakpolitika (policy) (Kádár 2012: 10). A szakpolitika arra utal, hogy az adott politika nem az egész társadalmat, hanem csak egy ágazatot, egy szakterületet érint, vagyis az adott terület tartalmi értelemben vett politikáját fejezi ki. A szakpolitikák magukban foglalják az adott területtel kapcsolatos kormányzati célokat, értékeket és a megvalósításukhoz szükséges eszközöket (Kádár 2012: 11). A szakpolitikák tehát általában nem köthetők egyetlen intézményhez, minden esetben egy társadalmi problémához kapcsolódnak. Az igazságügyi politika célja, hogy keretet adjon a kormányzat igazságügyi munkájának, az ellátott feladatok tükrözzék az igazságügyi politika értékrendjét (IM, 2016).

Az igazságügy-miniszter 2014 és 2018 közötti szakpolitikája – amely aktualitásában átívelt napjaink igazságügyi kormányzati feladataihoz is – kifejezetten hangsúlyt helyez az igazságügybe vetett közbizalom növelésére. Az igazságügybe vetett közbizalmat építő és romboló hatások számosak lehetnek. Közülük néhány azonosítható, ugyanakkor felismerésük és fejlesztésük az állam működésének szempontjából kulcsfontosságú lehet. Amennyiben az igazságügy hazai és nemzetközi intézményi szereplői (mint amilyenek pl. a bíróságok, a hatóságok, a jogász-, illetve igazságügyi képzésért felelős intézmények és tárcák, vagy akár az állami fordítószolgálat stb.) saját stratégiai dokumentumaiban (l. a Miskolci Törvényszék vagy a Kúria középtávú intézményi stratégiája 2013; a 2011 és 2020 közötti időszakra szóló európai igazságügyi képzési stratégia; az OFFI Zrt. 2016 és 2018, valamint 2019 és 2022 közötti időszakra vonatkozó intézményfejlesztési stratégiája stb.) függetlenül azok hatalmi ágakon belüli elhelyezkedésétől, intézményi szinten is egymásra reflektáló, harmonizáló célokat tudnak megfogalmazni saját közfeladat-ellá-

tásuk körében, akkor fenntartható módon hosszú távon fókuszban tarthatók az állam, egy politikai közösség vagy a társadalom számára fontos ügyek. Ilyen ügy a szerzők szerint a jogi szaknyelv „ügye” az egyre digitalizáltabb igazságügyi alrendszerek korában.

A jog és a közigazgatás közérthetősége, nyelvi és tartalmi érthetősége olyan alapvető követelmény, amely nélkül egy erős állampolgári bizalmon alapuló, jól működő, ügyfélbarát és hatékony állam elképzelhetetlen. Az, hogy a társadalom valamennyi tagja számára egyformán irányadó jogi normák könnyen érthetőek, a közigazgatási tájékoztatók problémamentesen követhetőek, a bírósági ítéletek és a hatósági határozatok egyértelműek, örömteli lehetőség a laikusok számára, mivel vitamentessé és elégedetté teheti számukra az ügymenetet.

Egy igazságügyi nyelvstratégia kellő keretet nyújthat ahhoz, hogy a jogi tárgyú, igazságügyi tartalmú kommunikáció hogyan válhat fenntarthatóvá, akár a digitális térben is. Az igazságügy-miniszter maga utalt arra 2015-ben az Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája (továbbiakban: Jogakadémia) kapcsán, hogy mennyire fontos, hogy az igazságszolgáltatásban, az igazságügyben tevékenykedők jól képzettek legyenek, és az ügyfelekkel való kommunikáció területén is fejlődniük kell.⁴ Az igazságügyi hivatásrendekbe vetett közbizalom erősítését szem előtt tartva kiemelt célként fogalmazták meg a jogászképzés minőségének és a jogászok szakmai felkészültségének emelését.⁵ A jogászképzés által létrehozott jogi szaktudás, kultúra ugyanis elengedhetetlen a nemzetgazdaság versenyképességéhez, amelynek része a jogi szaknyelv alkalmazására vonatkozó tudás is. (Ma a jogász hivatásrendeket részben képző és továbbképző Jogakadémia keretében már van mód a közérthetőségről is beszélni, egyelőre a hivatáserkölcsstan keretében, az etikai kötelezettség oldaláról megközelítve azt.)

Ugyanakkor egy igazságügyi nyelvi kritériumrendszer számára kellő iránymutatást nyújthat egy általánosabb, nagyobb koncepció, a magyar nyelvstratégiáé, amelyhez a jogi szaknyelv, ezen belül az igazságügy szaknyelve is szervesen kapcsolódhat a maga specialitásaival. A jogi szaknyelvet sokan és sokféleképpen művelik: a minisztériumok jogalkotásért felelős, a jogi normákat előkészítő kormánytisztviselői, a jogász hivatásrendek tagjai (bírák, ügyvédek, ügyészek, végrehajtók stb.), a jogtudomány művelői, az országgyűlési képviselők, a kormányhivatalok és a hatóságok ügyintézői, az engedélyező szervek szakmunkatársai vagy megbízott szakértői, de még a jogi tartalmak nyelvi közvetítésével megbízott fordítóirodák fordítói, tolmácsai vagy akár a perekbe, eljárásokba a szakértelmük miatt bevont igazságügyi szakértők is, stb. A szaknyelv funkciója itt többes: az állam hatékony működésének, az állampolgár elégedettségének biztosítása, emellett a jogtudomány, a jogászság hagyományainak fenntartása. A kellő gondosság hiánya éppen ezért jelentős kockázatokat hordozhat a társadalomban, az állam működésében, a gondosság garanciája viszont beépíthető e működési területeket érintő egyes intézményi vagy stratégiai dokumentumokba.

4 <https://szegedma.hu/2015/10/trocsanyi-a-jogakademiarol-helyre-kell-allitani-az-igazsagszolgalta-tarsadalmi-megiteleset> (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).

5 <https://www.parlament.hu/irom40/17578/adatok/fejezetek/10.pdf> 5p. (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).

3. Igazságügy és nyelv: a közérthető jogi szaknyelv iránti igény lehetséges jogi keretei

Az igazságügy összefog nemcsak minden jogszolgáltatás körébe tartozó tevékenységet, azaz a törvénykezés elvi és gyakorlati érvényesítését és végrehajtását, hanem számos kiegészítő tevékenység is kapcsolódhat hozzá (igazságügyi orvostan, igazságügyi szakértés, igazságügyi nyilvántartó rendszerek, igazságügyi képzések, igazságügyi igazgatás stb.). A széles terminushasználatból is kikövetkeztethető, hogy intézményrendszere és tevékenysége szerteágazó, áthatja a teljes közigazgatást és a társadalmat is. A jogi szaknyelv rétegzettsége, illetve a közérthetőségre vonatkozó széttagolt és nem teljes körű jogi szabályozás tovább nehezíti az egységes politika kialakulását.

3.1. Az igazságügyi tevékenység nyelvstratégiai aspektusai

Ha a jogszolgáltatást úgy tekintjük mint bírói, hatósági, ill. társadalmi tevékenységet a vitás vagy megtámadott jog érvényesítésére,⁶ akkor is számos szegmenst, intézményt, hatalmi ágat érinthet, és nyelvezetének minősége alapvető fontosságú a címzetti kör jogkeresése, illetve jogérvényesítése szempontjából.

A jogalkotási tevékenységben, az igazságszolgáltatásban, a kormányzásban és a közigazgatásban közreműködők szaktevékenysége szerteágazó. A jelen tanulmányban éppen ezért igazságügy alatt – függetlenül a meglévő jogtudományi definíciós kísérletektől – az imént említett lehető legszélesebb olyan hivatali, kormányzati vagy igazságszolgáltatási működési területek összességét értjük, ahol a laikusok gyakran találkozhatnak a jogi szaknyelvvvel, és nem tudják elkerülni azt.⁷ (Az OFFI belső szóhasználatában a fordítási projektmenedzserek nem véletlenül használják a „hatósági megrendelés” kifejezést minden olyan fordítási projektre, amely az igazságügyből és nem magánszemélyektől vagy cégektől érkezik. Ezen belül törvényszékektől, rendőrségtől, hivatalokból stb. érkező megrendelésekről van itt szó, akkor is, ha maga a megrendelő szerv ténylegesen nem minősül hatóságnak [pl. bíróság, ügyészség]. Ez a minősítés a fordítóirodában a terminológusok számára is gyors iránymutatást ad az adott projekt nagy valószínűséggel jogi szaknyelvi szükségletű kiszolgálásához.)

Összetett feladatokról van szó, így meglátásunk szerint az igazságügyi nyelvstratégia eddigi hiánya abból is adódhat, hogy bár az igazságügyi rendszerek a jogi szaknyelvet használják működésükhöz eszközként, nyelvi tervezéssel nem foglalkoznak. A nyelvészek több kezdeményezést elindítottak már, a két diszciplína művelői körében tehát elindult a párbeszéd (továbbképzések, tudományos tanácskozások, egyeztetések, projektek formájában és keretében), amelynek eredménye egyes részterületeken, intézményekben már kimutatható. Ugyanakkor delegált hatáskörrel rendelkező koordináló intézmény

6 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/j-32DF3/jogszolgáltatás-3364D/> (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).

7 Az igazságügy-miniszter is – többek között – a Kormány igazságügyért felelős tagja. L. 94/2018. (V. 22.) kormányrendelet (a továbbiakban korm. rend.) 109. § 1. pont.

hiányában a nyelvre vonatkozó stratégiai szemléletű dokumentum mégsem készült el, mert a Magyar Nyelvstratégiai Intézet felállítása 2014-ben ebben változást ígért ugyan, de megszűnésével az eredmény még várat magára (Tolcsvai 2017: 513). A jogi szaknyelvet jól ismerő szakfordítókat pedig – közfeladatot ellátó, közszolgálati szemlélettel is rendelkező szakmai szervezetek (pl. kamara) híján – nem vonják be ágazati (pl. igazságügyi) szakpolitikák alakításába, erre kizárólag az állami fordítóiroda stratégiai dokumentumának kialakítása körében van mód – részlegesen, hiszen ezt az Igazságügyi Minisztérium mint az alapítói jogok gyakorlója – egyben a szakfordítási terület felett ágazati irányítást gyakorló központi szervezet – jóváhagyja, de ez kizárólag a fordítóiroda belső stratégiáját határozhatja meg, a teljes igazságügyi nyelvi kérdéskört nem érintheti.⁸

3.2. A jogi szaknyelv rétegzettségé

A nyelv vertikális tagozódása szerint a csoportnyelvek egyike a főleg foglalkozásokhoz kötött szaknyelvek kategóriája, ide soroljuk a jogi szaknyelvet is. A jogi szaknyelv, hivatali szaknyelv, közigazgatási szaknyelv kifejezést legtöbbször szinonimaként használják a szakirodalomban (vö. Dobos, Kurtán 2016, 2017; Szabó 2010, 2015; Vinnai 2011), ugyanakkor a jog, a közigazgatás, a hivatal kifejezések nem használhatók szinonimaként a jogtudományban.

Jelen kötet közigazgatási terminusának definíciója szerint a közigazgatás két nagy ágra oszlik: államigazgatásra és önkormányzati igazgatásra, és újabban a kamarák, közalapítványok, közintézmények is a nyelvi terminusok meghatározásának körébe tartoznak (l. a 251. oldalon a közigazgatás ágrajzát is). Tehát a szervezetrendszert és annak tevékenységét is értjük alatta, amennyiben a nyelvi közvetítést végezzük. A szervezetrendszerre mint megannyi nyelvi szintérre tekintünk, amely egyben a jogi szaknyelv nyelvhasználati tere is. A jogi szaknyelvnek meglátásunk szerint vannak/lehetnek jogterület szerinti sajátosságai (polgári jog, igazságügy, rendészet [Tóth 2021] stb.), ezek kutatása létfontosságú az adott jogterület fejlesztése mellett a korábban már említett nyelvi versenyképesség szempontjából is. A szerzők szerint is hasznos lehet egy interdiszciplináris kutatóműhely (pl. amely az igazságszolgáltatás valamely ágazatának nyelvi sajátosságait vizsgálná, így a bírói és bírósági nyelvre, a fogyasztóvédelemre, a jogalkotásra vagy a büntetőeljárásra fókuszálva [Tóth 2021]).

A jogi dokumentumok tartalmát a társadalom rétegződése szerint különböző regisztereket használva kellene közzétenni közérthetően úgy, hogy a társadalom csaknem felét kitevő alacsonyabb iskolázottságú állampolgárok számára is érthető legyen, mert a szociális hátrány sokszor nyelvi hátránnyal társul (Szoták 2018b, 2021). Ez azt jelenti, hogy a különböző társadalmi rétegekhez eltérő nyelvi rétegeket kell rendelni.

8 Bár a fordítóknak és fordítóirodáknak van szakmai egyesületük, de a jogi szakfordításokért és az igazságügyi tolmácsolásokért kizárólagosan felelős szervezet nincsen. Az OFFI a jogszabályok alapján alapvetően a hiteles fordításokért és a budapesti bírósági és hatósági tolmácsolásért felelős, de e szakterületeken mások is jogosultak eljárni egyes okiratfordítások vagy Budapesten kívüli igazságügyi tolmácsolási feladatok esetén, a 7/1986 (VI. 26.) IM-rend. 6. § alapján.

A jogi szaknyelv felosztásának egyik lehetősége Vinnai szerint az eltérő közlési szintek, azaz az ún. nyelvi rétegek alapján történik (2011: 100–101). Az egyes szinteket a terminológiai pontosság és a közlésmód igényessége választja el egymástól (Karcsey 1981: 330).

Minden szaknyelvnek, így a joginak is meg kell küzdenie azzal a problémával, hogy egyszerre szól a szakma művelőihöz (a jogszabályok és a jogtudomány szintjén) és a laikusokhoz (ide sorolok minden nem jogi végzettségű személyt), akik az eljárásokban és a hivatali ügyintézésben találkoznak a jogi szaknyelvvvel, és egyben az ország állampolgárainak több mint 90%-át teszik ki. A laikusok egy bírósági tárgyalás során például többszörösen hátrányba kerülhetnek: 1. társadalmi helyzetük miatt; 2. nyelvváltozatuk miatt, amely eltér a köznyelvtől; 3. a jogi szaknyelvi regiszter ismeretének hiánya miatt (Szoták 2021a: 91–92).

A jogi szaknyelv olyan intézményesített nyelvhasználat, amely közvetítő szerepet tölt be adott fórumok, intézmények és hatóságok döntései, valamint a döntéseket és határozatokat végrehajtók között. Ez a közvetítés lényegében arra tér ki, hogy valaki(k) nevében megfogalmazzák és továbbítják valaki(k)nek a döntéseket, tájékoztatásokat, kéréseket, normákat, elvárásokat, ajánlásokat vagy utasításokat. Az írott és beszélt szövegek az intézmények, szervezetek belső, személyközi, más szervezetekkel zajló vagy kifelé irányuló kommunikációjának megnyilvánulásai. A jellemző szövegtípusok és műfajok a következők: tájékoztatók, szabályzatok, határozatok, jegyzőkönyvek, emlékeztetők, nyomtatványok, hivatalos levelek, űrlapok, engedélyek, szerződések, garancialevelek, biztosítási kötvények stb. (Kurtán 2017)⁹. Ez egyfajta nyelvi közvetítés, amely lehet nyelvek közötti (fordítás és tolmácsolás forrásnyelvről egy másik célnyelvre), és lehet nyelven belüli is.

Az igazságügyben használt speciális szaknyelv írott és beszélt változatának felhasználói köre is – igazodva tehát a korábban (3.1.) ismertetett tevékenységek tartalmából megismert közreműködői körhöz – igencsak szerteágazó: használja a jogalkotó, a joggyakorlók, a jogalkalmazó, a jogot tanuló egyetemi hallgatók, az oktatók és a kutatók is, így jogi szaknyelv alatt a hagyományos felfogás szerint a tételes jogot (jogszabályokat), a jogalkalmazás és a jogtudomány nyelvét egyaránt értjük, amely még kiegészíthető a jogi ismeretterjesztés és tömegtájékoztatás által használt szövegtípusokkal és szakkifejezésekkel (vö. Dobos 2008; Novák 2014; idézi Tamás 2021).

E fenti gondolatmenetből kimaradt, hogy a jogi szaknyelv a közigazgatásban számos olyan nyelvi szintéren is használatban van, ahol hivatali ügyintézés folyik. Ezekben a szintereken a közérthetőség problémája szokott felmerülni. A verbalitáson túl meghatározó a különböző hivatali gyakorlatban alkalmazott nyomtatványok és (kiértésítő) levelek mennyisége és nyelvisége. Kurtán a közérthetőség problémájára is rámutat, amikor

9 Elhangzott 2017. szeptember 6-án Magyar Nyelvstratégiai Intézet (MANYSI) és az NKE KKMTK által szervezett Kerekasztal-beszélgetés a közigazgatási szaknyelv közérthetőségéről című fórumon *A jogi-közigazgatási szaknyelv rétegzettsége és a közérthetőséggel kapcsolatos problémák főbb nyelvészeti kutatási eredményei* címmel.

megjegyzni, hogy különösen a jogi-közigazgatási nyelvhasználat színterein számos olyan beszédhelyzet alakul ki, amikor a laikusok közléseit kell a szakterület megfelelő szakmaiságának szintjén újrafogalmazni vagy éppen a szaknyelvet kell közérthetővé tenni a laikusok számára (Kurtán 2017).

A nyelvtudomány művelői körében több nyelvstratégiai vonatkozású tanulmány és tanulmánykötet látott napvilágot az elmúlt öt évben, amelyek érintették a szaknyelvek helyzetét és jövőjét (a teljesség igénye nélkül: Tolcsvai szerk. 2017; Fóris–Bölcskei szerk. 2019), és arra is tudunk kitűnő példát említeni, amikor tudományos folyóirat keretében gondolkodnak együtt jogászok és nyelvészek (*Magyar Jogi Nyelv; Jog, Állam, Politika* 2021/1. Műhely rovat). Mindemellett a közigazgatásban is születtek nem nyilvánosan elérhető munkaanyagok, de ez idáig explicit magyar nyelvstratégia nem készült. Nem készült el az igazságügy nyelvhasználatára vonatkozó (pl. egyes intézmények vagy hivatásrendek számára a szaknyelvhasználatot, terminológiát, közérthetőséget elvárásként vagy célként meghatározó) nyelvstratégia sem, de készültek olyan stratégiai dokumentumok, amelyek bizonyos részfeladatokra kitérnek, illetve olykor megjelennek bizonyos nyelvhez köthető elvárások és irányelvek mind a nemzetközi dokumentumokban, mind a hazai jogszabályokban (l. 2. számú melléklet: A közérthetőség megjelenése nemzetközi és hazai dokumentumokban).

3.3. A közérthetőség jogi keretei

Az érthető igazságügyi nyelvezetre vonatkozó követelmények megjeleníthetők a közérthetőséget általában szem előtt tartó és előíró egységes normában (Plain Writing Act 2010, USA),¹⁰ vagy akár az Alaptörvénybe és az egyes jogszabályokba foglalt, a norma értelmezésére vonatkozó rendelkezésként. A magyar Alaptörvényben megfogalmazott nemzeti hitvallással és az igazságügy-politikával (1710/2014. (XII. 5.) korm. hat.)¹¹ összhangban időszerűvé vált, sőt, inkább az aktualitását évek óta el nem veszítő fontos és állandó feladattá vált az igazságügy szaknyelvének stratégiai továbbgondolása, nemzeti középtávú stratégiájának kidolgozása a magyar nyelv versenyképessége, a közérthetőség és a hivatalokba vetett közbizalom növelése, a jó állam hatékony működésének fenntartása, valamint a költségoptimalizálás céljából (l. pl. fordítási költségek elkerülése vagy az érthető tartalmak okán elmaradó viták költségeinek elmaradása).

10 A 2010-es Plain Writing Act egy jogszabály a polgárok kormányzati információkhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek fokozására azáltal, hogy megállapítja, hogy a nyilvánosság számára kiadott kormányzati dokumentumokat egyértelműen és más célokra kell írni. („An act to enhance citizen access to Government information and services by establishing that Government documents issued to the public must be written clearly, and for other purposes.” Forrás: <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-111publ274> [utolsó letöltés: 2021. 09. 20.])

11 A Kormány igazságügyi politikája 2014-től az alapjogok érvényre juttatásával, a jogszabályok előkészítésével, a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatásba vetett közbizalommal, az Alaptörvényben meghatározott tisztességes eljárás követelményével, a jogászképzés színvonalának emelésével, a jogász identitástudat növelésével, az európai együttműködés keretén belül a nemzeti érdek hatékony képviselésével és az igazságügyi szervezetrendszerrel folytatott hatékony közreműködéssel és kapcsolattartással foglalkozott.

Magyarország független, demokratikus jogállam, amely hivatalos nyelvként védi a magyar nyelvet is, biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait is.¹² Eme alkotmányos alapjogok mindegyike Alaptörvényünkben ered, azonban e jogok akár korlátozódhatnak is egy-egy jogi szöveg érthetlensége folytán, legyen szó egy közzétett hivatalos jogszabályról vagy egy állami hivatal, állami szolgáltató cég által aláírattni kívánt jegyzőkönyvről vagy szerződésről (Németh 2019a: 129). Ráadásul az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire nézve kötelezőek, akkor is, ha bonyolult jogi szakkifejezésekkel tűzdelt normákban valósulnak meg.

Ez is, mint minden stratégia, csak akkor lehet sikeres, ha áthatja a teljes közigazgatást, és az igazságügy komplex rendszerének minden résztvevője támogatja (Szoatak 2017). Az igazságügy szaknyelvi regisztere ugyanis olyan speciális területe a magyar közigazgatási terminológiának, amelynek stratégiai fejlesztése több tudományterület/szervezet/intézmény összefogását is igényli. A kormányzat felelőssége az államnyelv fejlődése tekintetében meghatározó, különös tekintettel arra, hogy az egyik legfontosabb beavatkozási terület maga a közigazgatás, a közigazgatás nyelvhasználata, ugyanis a magyarul beszélő emberek – ma éppúgy, mint az első miniszterelnökségi fordítói intézmény, a Központi Fordító Osztály létrehozásakor 1869-ben – a mindennapi ügyintézéseik során „találkoznak” a magyar állammal. Fontos, hogy a mindennapokban használt nyelvi eszköz, nemzeti nyelvünk az állam és az állampolgár számára egységesen érthető és elérhető/hozzáférhető legyen.

A jogalkotásról szóló törvény szerint egy jogszabálynak a címzettek számára *egyértelműen értelmezhető* szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.¹³ Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt is feltételezni kell, hogy azok *a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös* és gazdaságos célt szolgáljanak.¹⁴ Még akkor is, ha szövegük nem közérthető, vagy esetleg ellentmondásos. A polgári törvénykönyv a szerződéskötési szabadság körében egyenesen feljogosítja a feleket arra, hogy szabadon állapítsák meg megállapodásuk tartalmát,¹⁵ ugyanakkor segítő iránymutatást is tartalmaz a szerződések értelmezéséhez.¹⁶ Aki ugyanis a szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozatot tesz, az a megtett – egyértelmű – nyilatkozatához kötve is marad.¹⁷ Látható, hogy nemcsak a jogszabályok, határozatok megértése segíti a jogkövetést, hanem az önkéntes vagy kötelező szerződéses tartalmak érthetősége is, mert a felek vitamentes kapcsolatát támogatja. Az értelmezési vita elkerülése is költségeket spórolhat, hiszen a megállapodások teljesülése gyorsabban és extra erőforrások (pl. bíróság, ügyvéd, idő, szakértő, felmondás stb.) bevonása nélkül valósulhat meg

12 Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés B) cikk, H) cikk.

13 2010. évi CXXX. törvény 2. §.

14 Alaptörvény 28. cikk.

15 2013. évi V. tv. (Ptk.) 6:59. § (2) bek.

16 Ptk. XVII. fejezete.

17 Ptk. 6:64. §.

(Szalai 2013: 7). A példák idézését bármely jogág (polgári, büntetőjogi, közigazgatási), tehát közjog vagy magánjog területéről egyaránt folytathatnánk. Ugyanakkor a jogszabályokban foglalt jogi normák közérthetőségén kívül más jogi tartalmak közérthetősége is elvárásnéként jelenik meg (nemcsak) a fogyasztóvédelmi szabályozásban, így például a békéltető testületek eljárására vonatkozó törvényi rendelkezések *rövid, közérthető bemutatásával* is előmozdítható a fogyasztók tájékoztatása stb.¹⁸ Ahhoz, hogy a szerződésekben fogyasztóvédelmi mechanizmusként találkozhatunk a közérthetőség vitákat és pereket is megelőző, az önkéntes jogkövetést segítő hatásával, ugyanezzel kellene szembesülnünk a szerződésekre irányadó jogalkotási „termékek” körében. Hiszen hogyan volna elvárható a jogalkalmazóktól, hogy érthető határozatokat vagy szerződéseket készítsenek, ha adott esetben a jogalkotó sem ügyel eléggé arra, hogy a szerződésbe vagy más dokumentumba foglalandó jog vagy köteletség jogi normában történő megjelenése egyértelmű legyen? Ugyanezen tartalmak, szövegek nyelvi közvetítése – fordítása, tolmácsolása – során további bonyodalmat okozhat, ha a forrásnyelvi jogi szöveg nem egyértelmű. Hiszen erről a legjobb minőségű és a legjobban érthető célnyelvi fordítást elkészíteni sem lehetséges, ha maga az alapot szolgáltató jogi dokumentum kétértelmű vagy szövegértelmezéssel vitatható tartalmú.

Az igazságügyért való felelőssége keretében a magyar igazságügy-miniszter felel a Kormány igazságügy-politikájának kialakításáért¹⁹ és az alkotmányos szervekkel együttműködve annak végrehajtásáért (korm. rend. 112. §). A miniszter az igazságügyért való felelőssége keretében előkészíti nemcsak a jogalkotásra, a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvétellel, a hivatalos lapokra és a hivatalos jogszabálygyűjteményekre, a bírósági szervezetre, a bírák és az igazságügyi alkalmazottak jogállására, szolgálati jogviszonyára, a bírósági igazgatásra és ügyvitelre, a választott bíráskodásra, a bírósági végrehajtásra és a bírósági végrehajtói szervezetre, a közjegyzőkre, az ügyvédi tevékenységet gyakorlóakra, az igazságügyi szakértőkre és a jogi szakvizsgára vonatkozó, hanem többek között a közigazgatási perrendtartásra, valamint a közigazgatás-szervezésért felelős miniszterrel együttműködve az általános közigazgatási rendtartásra vonatkozó jogszabályokat (korm. rend. 112. §).

Az igazságügyért felelős miniszter felel a jogalkotás minőségének fejlesztéséért, e tekintetben meghatározza és a kormányzati döntés-előkészítés során érvényesíti a jogszabályszerkesztés követelményeit: folyamatosan felülvizsgálja a jogrendszert, összehangolja a tartalmi és technikai deregulációt, megszervezi és lebonyolítja a minisztériumokban jogi és kodifikációs feladatokat végző személyek képzését.²⁰ E körben természetesen van és lehet mód az érthető jogalkotási szempontok akár nyelvészeti és a jelen tanulmányban

18 1997. évi CLV. tv. 37/A. §.

19 I. 1710/2014. (XII. 5.) Korm. határozat az igazságügyi politikáról, továbbá a hatályos 94/2018. (V. 22.) Korm. rend. 112. § (1) bek.

20 Korm. rend. 112. § (2)–(3) bek. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy egyes miniszterek hatásköre kormányzati ciklusonként változhat, így a jelenleg az igazságügy-miniszter hatáskörébe tartozó, itt jelzett feladatkörök jogalkotás folytán átkerülhetnek más tárcák körébe (l. pl. korábban Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium [2010–2014] vagy Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium [2006–2010]).

komplex módon bemutatott további szempontok szerinti szem előtt tartására, kifejezetten a jogi szaknyelv vágyott közérthetősége céljából. Ehhez a napjainkra felgyorsult jogalkotási folyamatba extraidő bevonására volna szükség, hiszen e munkafolyamat egyfajta nyelvi lektorálással is kiegészülhetne. Ha e folyamat további komplexitása viszont már nem kívánatos, akkor az alapfolyamatban közreműködők jogi alap- és/vagy továbbképzésében lehetne e tudást átadni, integrálni. E kérdések szintén a stratégia részeként kialakítandó igazságügyi nyelvstratégiában nyújthatnak kellő iránymutatást.

Mindemellett szintén az igazságügy-miniszter gondoskodik a jogszabályok és más jogi aktusok kihirdetéséről, illetve közzétételéről, valamint azok módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt, hatályos szövegének tartalmilag hiteles, a jogalkotásról szóló törvény előírásainak és a jogszabályszerkesztés szabályainak megfelelő, nyomdakész formában történő megjelentetéséről.²¹

Az igazságügyi tevékenység körében a kormányrendeletben megtaláljuk még a jogi segítségnyújtási, a közjegyzői és az ügyvédi tevékenységet gyakorlókkal, a bírósági végrehajtókkal, a polgári és közigazgatási jogi közvetítői tevékenységgel, a pártfogó felügyelői tevékenységgel és az igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos feladatokat, a bírósági és az ügyészségi fogalmazók, a közjegyzőjelöltek, az ügyvédjelöltek, az ügyvédi kamarai nyilvántartásba vett jogi előadók és a más munkakörben dolgozó jogászok jogi szakvizsgájának, valamint egyéb szakmai továbbképzésének feladatait, továbbá a bírósági végrehajtók és a végrehajtási ügyintézők szakvizsgájának, szakmai továbbképzésének, valamint az igazságügyi szakértők szakmai vizsgájának alapvető szabályait és feltételeit is. Mivel az igazságügy-miniszter a kormány igazságügyért felelős tagja, az itt található részletes felsorolásból tudunk következtetni az igazságügyben tevékenykedők körére. E körben érdekes vizsgálat tárgya lehet, hogy vajon a jogi szaknyelvet ki alkalmazza, és ki az, aki megérti, és ki az, aki nem. A joggyakorlat továbbfejlesztésében és az ítélkezési gyakorlat egységességének biztosítása érdekében a miniszter javaslatot tehet jogegységi eljárás indítványozására, együttműködik a jogi képzési tevékenységet folytató egyetemek vezetőivel, elősegíti a jogászképzés színvonalának emelését, értékeli a jogászképzés helyzetét és arról tájékoztatja a Kormányt, ellátja a szakfordító és tolmácsstevékenység ágazati irányítását, továbbá fejleszti és felügyeli az igazságügyi informatikai rendszerek működését és kialakítja az igazságügyi statisztika rendszerét. A szaknyelvi következtetések levonása után tehát lehetőség van azok integrálására a képzési, illetve az infrastrukturális rendszerekbe, és bevonhatóak a javaslatok kivitelezésébe az igazságügyben nevesített közfeladatot ellátó vagy koordináló szervezetek is (pl. OBH a bíróságok tekintetében, az OFFI a szakfordításokhoz szükséges hiteles terminológia tekintetében stb.).

21 94/2018. (V. 22.) Korm. rend. 112. § (3) bek.

4. Egy igazságügyi nyelvstratégia lehetséges tartalma és előnyei: hatékony közigazgatás és nyitott kormányzás

A jogszabályok és egyéb jogi szövegek információs szempontból rendkívül lényeges eszközei a társadalmi narratívák megteremtésének, így a jogi szaknyelv szemantikai megformáltsága, illetve érthetősége is fontos tényező (Novák 2014: 60–73.). A nyelv változik, a 21. században felgyorsult gazdasági környezetben egyszerűsödik. Az állampolgár gyorsan és egyszerűen akar ügyet intézni és ezzel időt megtakarítani. Érdeemes megvizsgálnunk a statisztikák alapján a társadalom tagozódását iskolai végzettség szerint, és figyelembe venni azt a tényt, hogy a közérthetőség mércéjét az átlagemberhez, a legkevesbé iskolázott társadalmi réteghez kell(ene) igazítani (Szoták 2018b, 2021; l. még Hettinger 2021; Gellén 2021; Horvát P. 2021). A svéd modell például azért működik jól, mert a közigazgatási szervek közérthető módon kommunikálnak az állampolgárokkal annak érdekében, hogy az állampolgárok gyakorolni tudják alapvető jogaikat, betartsák a társadalmi normákat, megbízzanak a hatóságokban és elfogadják a döntéseket vagy ajánlásokat. A jogbiztonsághoz és a jól működő demokráciához erre nagy szükség van, ráadásul a közérthető kommunikációval pénz és időt takaríthatunk meg (Strandvik 2016).

Ehelyett – ahogy napjainkban is tapasztaljuk – az ügyfelekkel való levelezés során a hivatalok írásbeliségét mindinkább a nyakatekert és túlbonyolított megfogalmazás jellemzi (pl.: bonyolult, hosszú mondatok, nominális szerkezetek, személytelenség, redundancia), amelynek nem feltétlenül célja a közérthetőség vagy az ügyfélközpontúság (Szoták 2021a: 91). Ez még azon jó szándék esetében is gyakran előfordulhat, amikor a bürokráciacsökkentés és az ügyfél-elégedettség érdekében kerülnek kialakításra úgynevezett mintaszövegek egyes hatóságok munkafolyamataiban. Az állampolgárok számára a különböző hivatalokból érkező levelek szövegeinek értelmezése legtöbbször gondot okoz a fent leírt szövegtani sajátosságok miatt. Ugyanakkor célszerű, ha a hivatalos, az állam működése közben keletkező és nehezen érthető tartalmakat nem magánszemélyek saját vállalkozása,²² hanem valamely állami stratégiához kapcsolódó közfeladat-ellátó szervezet alakít át értelem- és tartalomvesztés megelőzése céljából, az állam szolgáltató típusú működésének erősítése érdekében, közszolgálati etikai szemléletmóddal.

A közérthetőség tulajdonképpen azt jelenti, hogy a szöveg nyelvezete, felépítése olyan, hogy az állampolgár első olvasásra megérti a szöveget és képes az információt felhasználni/alkalmazni úgy, hogy abból semmilyen hátránya ne származzon, tehát az ügyintézési folyamat sikeres legyen. De jog és nyelv is szükségszerűen változik, és a közérthetőség is relatív, attól függően, hogy ki milyen társadalmi státusból, milyen professzióból, milyen anyagi körülmények és határidők közül és milyen olvasóeszközzel a kézben tekint a jogi norma szövegére, akár a digitális térben, az interneten olvasva azt (Németh 2021: 45).

22 Pl. Világos Beszéd Ügynökség stb. Időről időre a sajtónyilvánosság figyelmét is foglalkoztatja az érthetetlen hivatalos szövegek problematikája, ezért is aktuális a téma napjainkban.

Kiemelten utalunk arra is, hogy számos olyan jogszabály van, amely előírja a közérthető kommunikációt a jogviszonyok szereplőinek (l. 2. számú melléklet). Ezért a közérthetőség megteremtésében az állam példamutatása szükséges. Egy igazságügyi nyelvstratégia célja lehet, hogy elősegítse a közérthető jogi nyelvhasználatot, szükségességének és módszereinek bemutatásával, kialakítása pedig fontos párbeszédet valósíthat meg a szakma (jog) és a nyelvészek, a jogi eljárások és a nyelvhasználat gyakorlati szakértői és művelői, közreműködői – esetleg az érintett (címzett) laikusok – között. A jogi szaknyelvi közérthetőség etikai követelménnyé is válik a technológiai fejlődés korában, különös tekintettel az online közzétett jogi tartalmú dokumentumok és szövegek esetében. Az internetet megváltoztatni csupán a jog követhetőségének fenntartása céljából nem lehetséges, de az online tér mindazon fejlesztői számára, akik nem jogászok, de jogi szaknyelvi szövegekkel dolgoznak – készítik, közzéteszik azokat –, irányadók kell, hogy legyenek a legfontosabb jogászetikai alapelvek is: a jóhiszeműség, a tisztesség, az együttműködés, az akadálymentes kommunikáció folytatása, a jogkövetés elősegítése, és az ezek ellen ható hatások kiküszöbölésére való folyamatos törekvés. A jogászképzésen belül magát a jogi szaknyelvet közérthetősítő kurzus kialakításának is számtalan előnye lehet (Németh 2021a: 58). Az itt említett szakterületek – beleértve a jogászképzést is – tehát alapvetően az igazságügyi feladatokat koordináló, ellátó miniszter hatáskörébe esnek, így releváns megoldások szülehetnek egy komplex igazságügyi nyelvi stratégia megalkotásakor.

A demokratikus joggyakorláson belül a demokratikus jogalkalmazás és demokratikus végrehajtás követelményének maradéktalanul érvényesülnie kell annak érdekében, hogy az állampolgárok hozzájussanak a kormányzati folyamatokkal összefüggő információkhoz, mert a magas szintű átláthatóság pozitív hatással van a kormányzati intézkedések társadalmi, politikai és jogi értelemben vett legitimitására is. A nyitott kormányzás kérdésével az OECD Közigazgatási és Területfejlesztési Igazgatósága koncepcionálisan foglalkozott, mivel a nyitott és átlátható kormányzás felépítésének kihívásával valamennyi országnak szembe kell néznie (OECD, 2003). A jó kormányzás széles körben elfogadott alapelvei között a következők szerepelnek: átláthatóság és számonkérhetőség; méltányosság és egyenlőség a polgárokkal való bánásmódban; hatékony és eredményes szolgáltatások; átlátható és alkalmazható törvények és szabályozások; a törvények rendelkezéseinek tiszteletben tartása; valamint az etikus viselkedés magas foka stb. Mindezek hazai megvalósítása a magyar igazságügybe vetett közbizalmat támogathatja, és a magyar jogi szaknyelvi szövegekkel operál.

Számos jó gyakorlatnak lehetünk tanúi,²³ de ezek nem egy koherens stratégia mentén történtek, elszigetelt próbálkozások csupán, és az állam részvétele ebben szintén esetleges. A releváns közszolgálati képzések iránt is megnövekedett az igény, ezért is lenne

23 1. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézete (VTKI) a rendvédelmi szövegek számára 2016-tól két és fél éves képzést indított.

2. Az NKE Államtudományi és Közigazgatási Karon elindul a Közszolgálati Média és Kommunikáció Tanulmányok Program, amelynek célja a közszolgálati kommunikáció oktatásával és kutatásával hozzájárulni a közszolgálat-fejlesztési programok kiteljesítéséhez.

hasznos stratégiai keretbe foglalni és tudatos terv szerint végrehajtani azt. Hiszen a megértés az információhoz való hozzáférés egyik alapja. Az információkhoz való hozzáférés megfelelő szintjének és az információk védelmének biztosításához nemcsak megalapozott törvényekre van szükség, hanem arra is, hogy az állampolgárok ismerjék és értsék jogaikat, és hajlandók és képesek legyenek ezeknek megfelelően cselekedni (OECD, 2003).

Az igazságügy általában írott dokumentumokra támaszkodik. Ezeknek közös jellemzője kell, hogy legyen a tárgyilagosság, a pontosság és az egyértelműség. A jogértelmezés alapja a jogszabály szövege, tehát a nyelvi értelmezés szükségképp alapvető (Sárközy 2016: 108–115). A 21. századi demokratikus jogállamban is az államszervezet minden tevékenységének az állampolgár egyéni szabadságának mind teljesebb érvényesülését kell szolgálnia. Amennyiben az állampolgár nem jut hozzá az őt érintő legfontosabb információkhoz, úgy sem politikai véleményét nem tudja megfelelően kialakítani, sem politikai jogait nem tudja megfelelően érvényesíteni,²⁴ de még a normáknak vagy az ajánlásoknak megfelelő cselekvés sem tud megvalósulni. Nem beszélhetünk a közzétett, nyilvános információkhoz való hozzájárásról abban az esetben, ha a közzétett információ (pl. jogszabályok szövege vagy a hatóságok honlapon szereplő eljárási tájékoztatója stb.) nem közérthető, a használt terminológia szempontjából nem érthető az adott információt igénylő számára. E kritérium a magyar és az idegen nyelvű információs adatbázisokra egyaránt vonatkozik.

Az állampolgároktól nem várhatjuk el, hogy hirtelen képzetebbek legyenek a jogalkalmazás, a jogszolgáltatás területén. Sokkal inkább a hivatalnak kell megküzdnie saját korlátaival: a hierarchikus rendszerből fakadó nehézségek, a hivatalok élén álló vezetők stílusa, szakértelme és felkészültsége, a szervezet kommunikációja mind-mind segíthetné az ügyfélbarát kiszolgálást (Szoták et al. 2018: 141–153).

Természetesen a közérthetőségnek gazdasági haszna is van, mert ha például a hivatalok informatív, átlátható honlappal rendelkeznek (l. Anglia),²⁵ könnyen értelmezhető leveleket írnak az ügyfeleknek, akkor az abban foglaltakat többen és szívesebben vég-

3. Az OBH a 2017-es évet a közérthetőségnek szentelte: olyan képzéseket, konferenciákat szerveztek, amelyek az állampolgárok és a bíróságok közötti közvetlen és közvetett kommunikációs kapcsolatokat javítását szolgálták.

4. NAV közérthetőségi programja az ügyfélszolgálati kommunikációban.

5. MANYSI–NKE KKM TK (2017. szeptember 6.) Kerekasztal-beszélgetés a közigazgatási szaknyelv közérthetőségéről.

6. Az MTA ÁJB Közjogi Albizottsága tudományos vitaülést szervezett 2017. június 14-én, amelynek témája a jogalkotás szakszerűsége és a jog közérthetősége volt.

7. MTA DE Közszolgáltatási Kutatócsoport működése 2012 és 2017 között.

8. Miskolci Egyetem A tisztességes eljárás jogi aspektusai – a jogi nyelv hatása, a joghoz való hozzáférés eredményessége című OTKA projektje (2014–2017).

24 NKE Jó állam jelentés (2017: 137).

25 Angliában összevonták az összes közigazgatási oldalt egy helyre, a www.gov.uk oldalra, mert az ügyfélközpontúság áll a középpontban, nem a hivatal. Minden egyes ügypust újragondoltak, és azt szem előtt tartva dolgozták át, hogy a lehető legegyszerűbben el lehessen intézni az interneten keresztül.

rehajtják, a szabályokat együttműködőbben betartják (kulcsszavak: hozzáférhetőség, elégedettség, erőforrás-hatékonyság, felkészült hivatalnokok, kevesebb ügyfélteher). Örömteli, hogy egyre több állami portál (pl. kormányzati weblap vagy köztulajdonú gazdasági társaságok weblapja) törekszik magas színvonalú és informatív digitális felületek létrehozására. A stratégia szintén megfogalmazhat ajánlásokat ezekhez, amelyek a kötelező előírás helyett kellő iránymutatással segítik az elektronizált információátadást, annak specialitásaira is tekintettel. Hiszen ma már tudjuk, hogy a társadalmi pozíció vagy a műveltség, illetve az anyagi helyzet különbségei mellett a közlő és az olvasó közbeékelődő digitális eszközhasználat is hatással lehet – nem csak igazságügyi tartalmak esetén – az érthetőségre.

Egy a magyar jogi és közigazgatási kultúrából építkező, mégis az új, digitális világhoz való alkalmazkodást is szem előtt tartó lehetséges igazságügyi nyelvi stratégia a kormányzati stratégiaalkotás kereteit előíró rendelet és a stratégiaalkotás módszertani kötelező elemein túl a következő területeket érintheti: a jogalkotás nyelvezete (jogszabályok); a nemzetközi jogszabályok implementációja (terminusok harmonizációja); a hivatali szolgáltatások nyelve (igazgatás); az igazságszolgáltatás (bíróóságok) nyelvezete – írásban, szóban (joggyakorlat-elemzés); az igazságügyi hivatásrendek kommunikációja (Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiájának tevékenysége); a jogtudomány és a jogászképzés nyelvezete (MTA és felsőoktatás); a jogi, igazságügyi fordítások terminológiai iránymutatása (OFFI); a magyar–magyar kommunikáció, a jogszabályokon kívül megtalálható jogi tartalmak (pl. tájékoztatók vagy határozatok) érthetősége; a digitális tér hatása az igazságügyi, a jogi szaknyelvre; az érintetti kör azonosítása.

A stratégiák lehetséges célja a definícióalkotás is, így a nyelvstratégia további feladata, ily módon érdemi tartalma lehet az is, hogy megvizsgálja, elemezze, vajon el kell-e különíteni a szaknyelven belül a jogi, az igazságügyi vagy a közigazgatási terminológiát, illetve ezek vajon milyen viszonyban állnak egymással. Ha ezek tartalma eltérő, vajon hol van az a határ, amely megkülönbözteti, elválasztja őket egymástól. A vizsgálat eredménye az is lehet, hogy ezek egymással szorosan összefüggő, közös halmazokkal is rendelkező, élesen nem elválasztható szaknyelvi területek. Ez esetben az összefoglaló gyűjtőnév megalkotása interdiszciplináris előnyt nyújthat majd a nyelvtudomány vagy a fordítástudomány, illetve a jogtudomány számára is.

Amennyiben ez a lehetséges tartalom irányadónak tekinthető, az eddigi argumentumok alapján könnyen megállapítható azon szervezetek és intézmények köre is, amelyeknek e stratégia megalkotásában érdemes részt venniük: Igazságügyi Minisztérium, Parlament és a szaktárcák kodifikációs főosztályai, a jogalkotás, a nemzetközi szerződés és nemzetközi gyakorlatok koordinációjáért felelős, külügyi hatáskörrel rendelkező tárca, minden hivatal, amelyben ügyet intézünk, az OBH és a Kúria, a jogi hivatásrendek, pl. ügyvédi, szakértői, végrehajtók testületének kamarái vagy más köztestületek, egyetemek és az Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája, az állami tulajdonú fordítóiroda (OFFI Zrt.) és más jogi fordítóirodák, illetve a magyar nyelvi tervezéssel tudományos igényességgel foglalkozó osztály vagy kutatóintézet.

5. A közfeladat-ellátó fordításszolgáltató mint a jogi szaknyelvi terminológia lehetséges garantőre

A terminológia a nyelvtudomány azon területei közé tartozik, ahol a nyelv tudatos alakítása folyik (vö. Tolcsvai 2019: 34). Ezt a tudatosságot az állami fordítószolgálat, az OFFI Zrt. is magáénak vallja, hiszen a tudatos terminológiaépítés az aktuális (2019 és 2022 közötti) időszakra irányadó intézményfejlesztési stratégiájának része. Magát mint intézményt az igazságügy szereplőjének tekinti a hiteles fordítások és az igazságügyi (bírói, hatósági) tolmácsolás letéteményeseként,²⁶ és magára nézve általában is irányadónak tekinti az igazságügyre és a kormányzásra vonatkozó fejlesztési irányelveket.²⁷ A következőkben kifejtjük, hogy mit jelent a gyakorlatban az OFFI – magyarországi viszonylatban egyedülálló – terminológiastratégiai tevékenysége.

Az OFFI annak érdekében, hogy a 21. század elvárásainak megfelelően, közfeladatait kiváló és egységes minőségben lássa el, innovatív igényeket kielégítő jogi és közigazgatási terminológiai adatbázist épít IUSterm néven (l. pl. Tamás 2019b, 2020; Németh 2019) az alapító Igazságügyi Minisztérium által jóváhagyott intézményfejlesztési stratégiában lefektetett elvek szerint. A IUSterm mögött egy országos viszonylatban egyedülálló, terminológus végzettségű szakmai csapat áll kiváló hazai és nemzetközi kapcsolatrendszerrel. Az adatbázis (esetleges elérhetővé tétele) a közigazgatást kiszolgáló jogi szakfordítások elkészítése során a célnyelvi fordítások jobb érthetőségéhez, hosszú távon a közérthetőséghez és a jobb felhasználhatósághoz is hozzájárulhat, ami Magyarország (nyelvi) versenyképességét is erősítheti. Ennek keretében nemcsak a közigazgatási vagy a bírósági eljárásokhoz szükséges, jogszabály alapján ellátandó²⁸ okiratfordítások és tolmácsolás fordítási szóhasználatát válhat egységessé és magas minőségűvé, de a hivatalos jogszabályfordítások²⁹ egységes terminológián alapuló érthető nyelvezete is eredményezheti a jogrendszerbe vetett bizalmat. E tevékenységével terminológiapolitikai szempontból is

- 26 Az OFFI Zrt. 2019 és 2022 közötti időszakra szóló középtávú fejlesztési stratégiája (kelt: 2019. március 29., továbbiakban: OFFI Strat.) szerint az OFFI Zrt. egy integráltan minőségbiztosított (ISO 9001:2015 és ISO 17100:2015), 100%-ban állami tulajdonú fordítóiroda, amelynek jogszabályok (pl. 24/1986. (VI. 26.) MT-rendelet 5. §) alapján fő tevékenysége a hiteles fordítás, az igazságügyi és egyéb kijelölés alapján ellátott tolmácsolás, a 338/2011. (XII. 29.) korm. rendelet 2. § (4) bekezdése szerinti jogszabályfordítás, mindezekhez kapcsolódó terminológiai fejlesztések, illetve feladattól függően a lakosság, cégek és a kormányzati szervek részére további közfeladatok ellátása. Küldetése „olyan digitális okirati- és terminológiai tudásbázisok, fordításminták és ügyviteli modernizációk megvalósítása, amelyek az elektronikus hiteles fordításokhoz és az (e-)közigazgatási, illetve igazságügyi fordítások magas színvonalú, dinamikus és biztonságos kiszolgálásához elengedhetetlenek, és amelyek az etikus közszolgálati elvek mindenkor szem előtt tartásával valósulnak meg” (OFFI Strat. 1. 2. pont).
- 27 24/1986. (VI. 26.) MT-rendelet a szakfordításról és tolmácsolásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98600024.mt> (utolsó letöltés: 2021. 07. 12.).
- 28 24/1986. (VI. 26.) MT-rendelet a szakfordításról és tolmácsolásról 5. § és pl. a Polgári perrendtartás vonatkozó rendelkezései.
- 29 A Nemzeti Jogszabálytárról szóló 338/2011. (XII. 29.) korm. rendelet 2. § (4) bekezdése alapján a Nemzeti Jogszabálytárban közzé kell tenni az igazságügyért felelős miniszter által meghatározott jogszabályfordításokat.

hasznos tevékenységet folytat: a jogi és közigazgatási fordítások területén előmozdítja a terminológiai egységesítést és harmonizációt (vö. Fóris 2021), mert közfeladat-ellátási kötelezettsége nyomán hatással van a közigazgatásban és az igazságügyben felhasznált dokumentumokban megjelenő magyar nyelvű terminológiára, annak egységességére és minőségére. Az OFFI-ban folyó felelősségteljes terminológiai munka egyik célja, hogy alapvető elvárásként hozzájáruljon a hiteles fordítások közérthetőségéhez (Szoták–Tamás 2021: 46), és alapvető célkitűzése a fordítói tevékenység hatékony terminológiai támogatása a nyelvtechnológiai eszközök használatával (Klenk–Polácska 2021).

Az OFFI 2019 óta hatályos stratégiája kiter arra is, hogy hazánk jogi és nyelvi versenyképességét fejlesztendő meg kellene valósítani minden olyan egységesítésre törekvő, magyar nyelvű szakterminológiai feladatot, amelynek célja, hogy a magyar nyelv (ideértve a szaknyelveket is mint a jogi és közigazgatási nyelvet) a digitális térben minél erőteljesebben jelen legyen (vö. Ács et al. 2017).³⁰ E körben a magyar közigazgatási és jogi terminológiai adatbázis-építést (pl. etalon, magyar nyelvű, a nemzetközi terminológiákkal folyamatosan egyeztetett „jogi fogalomtár” kialakítását), vagy mások által készített, gépi adatbázisokban felhasználandó igazságügyi és jogi terminológiai adatbázisok auditját (felügyeletét, azaz szakmai hitelességi ellenőrzését) is állami közfeladattá érdemes tenni, és jogalkotással valamely, az igazságügyi tárca által felügyelt „állami jogi szaknyelvi terminológiai intézethez” érdemes telepíteni.³¹ A közfeladati státusz – egységes és hiteles magyar jogi és közigazgatási terminológiai korpusz fejlesztése, akár gépi fordítóprogramok számára – végül jogalkotással nyerhető el, ehhez szükséges a cél megjelenítése állami digitális és nyelvi stratégiákban és ezekkel összefüggő vagy más releváns szakpolitikákban.³²

Az OFFI a gyakorlati tevékenységén és konkrét nyelvstratégia-vízióin túl – az OFFI Akadémia kereteiben megvalósított rendezvényeivel – folyamatosan részt vesz tudományos terminológiapolitikai diskurzusokban, és lehetőségeihez mérten olyan kiadványok megjelenését is támogatja, amelyek a mindennapi innovatív fejlesztések szakmai alapjául szolgálnak (pl. Fóris–Bölcskei szerk. 2019; Szoták szerk. 2021; Tamás–Szoták szerk. 2021). Ezt a sort erősíti ez a tanulmánykötet is, amely – különös tekintettel a szomszédos országok terminológiai tudatosságát feltáró országtanulmányokra – a ter-

30 Kutatások szerint az információtechnológia következő generációja olyan szintű nyelvi képességgel fog rendelkezni, hogy az emberi felhasználók saját nyelvükön élőbeszédben tudnak majd kommunikálni a technológiát használva. A magyar nyelv az OFFI szerint egyelőre még nincs veszélyben, viszont a helyzet drámaian megváltozhat akkor, amikor a technológiák új generációja elkezd valóban hatékonyan kezelni a beszélt nyelvet. Egy nyelv státusza pedig nemcsak beszélőinek számától függ, hanem attól is, hogy mennyire van jelen az információs térben és a szoftveralkalmazásokban.

31 Amikor egy magántulajdonú gazdasági társaság világméretű jogi szótárt épít, akár a magyar nyelv érintésével, de ahhoz nem kapcsolódik az adott nemzeti jogintézményeket kialakító állami igazságügyi szaktárcák együttműködése (pl. TransLegal.com – World Legal Dictionary), akkor kérdésként merülhet fel, hogy vajon a magyar jogi terminológiát egy külföldi gazdasági társaság szakértői mennyire tudják pontosan kialakítani, az érintett nemzeti szervezet, pl. az IM vagy intézménye (pl. OFFI) megkérdezése, a vele való szakmai konzultáció nélkül.

32 OFFI Zrt. Strat. 1.2.2. pont.

minológipolitikai célok pontosabb megfogalmazását szolgálja. Az OFFI munkafolyamatainak terminológiaközpontú fejlesztése igazodik a fordítóipari szabványok (pl. MSZ EN ISO 17100:2015) által meghatározott munkafolyamathoz, amelyek elsődlegesen a magas minőségű fordítások folyamatalapú és fenntartható szervezését támogatják, mivel az állami fordítóiroda nem költségvetési szerv, üzleti eredményessége mindenkor elvárt, ez pedig függ az elégedett megrendelői körtől, amely minőségorientált.

6. Összegzés

A hazai közigazgatási és bírósági – igazságügyi – eljárásokban biztosítandó az anyanyelvhasználat joga, amely az Alaptörvényben meghatározott alapjog,³³ továbbá az igazságügybe vetett közbizalom növelése, a jogi versenyképesség összetevőinek erősítése, és nem utolsósorban az európai együttműködés keretén belül a nemzeti érdek hatékony képviselete egyaránt igényli azokat a nyelvstratégiai törekvéseket, amelyek egy egységes igazságügyi nyelvstratégia kialakítása irányába mutatnak.

Ha akárcsak egy ajánlásként létezne a jogi szaknyelvi regiszter egységes használata és közérthetőségére vonatkozó igazságügyi nyelvi stratégia – amely illeszkedik egy átfogó magyar nyelvstratégiába –, akkor ehhez az állami iránymutatáshoz számos állami intézmény és szervezet is alkalmazkodhatna, és ez egységes terminológiahasználatot, ugyanakkor jogi tartalomvesztés nélküli, közérthető, a közigazgatást és az állampolgárokat egyaránt kiszolgáló nyelvi tartalmat eredményezne. A nyelvstratégiák fókuszált célokat határozhatnának meg, ezek mentén egységesebb és célhoz kötöttebb további szakpolitikák is létrehozhatók, vagy a meglévő szakpolitikák a magyar nyelv fenntarthatóságának kérdéseivel is kiegészíthetők, ideértve a hazai hivatali és jogi nyelv gyakorlatias szempontjait. Egy egységes és hiteles magyar jogi és közigazgatási terminológiai korpusz fejlesztése akár állami közfeladatként is elképzelhető a gépi fordítások korában.

Így az állam működése hosszú távon és a digitális térben is fenntartható módon ügyfélbarát lehetne, azaz az államhoz forduló vagy az állammal kapcsolatba kerülő állampolgár a könnyű megértés, a könnyű jogkövetés, a könnyű ügyintézés élményét élhetné meg, amikor a közigazgatás vagy a jog világával a hivatalokban – akár az elektronikusan! – ügyintézés során érintkezni kénytelen. Napjaink digitális világában nem kérdés, hogy a közérthető magyar nyelv lehetőleg egységes terminológiával és auditált módszertanokkal való közvetítése, számos más európai és azon kívüli kultúra irányába is indokolttá, nélkülözhetetlenné vált, és csak előnyökkel járna. Mindeközben a világ valamenyny jogállama előtt kihívásként magasodik az átlátható és nyitott kormányzás demokratikus követelménye.

Az igazságügyi feladatok körében az OFFI Zrt. mint az igazságügy-miniszter szakmai és tulajdonosi felügyelete alatt álló, önálló gazdálkodású szakmai szervezet e

33 L. Alaptörvény XIV. tc. 2.

feladatkörökben stabil partneri együttműködésre képes a nyelvstratégiát alakító és az igazságügyi nyelvstratégiában közvetve vagy közvetlenül is érdekelt kormányzati és szakmai szervezetekkel, különös tekintettel azokra a közfeladatokra, amelyek a szervezet tevékenységéhez koherensen illeszkednek. Mindehhez kapacitás és erőforrás is rendelkezésre áll az állami fordítószolgálatnál.

A 21. századi digitális térben a beszélt nyelvek is veszélybe kerülhetnek, ezért hasznos ebből az aspektusból is átgondolni az igazságügyi nyelvhasználatot, és egy olyan hosszú távú stratégiát megalkotni, amely a digitális térben is biztosítja a magyar jogi szaknyelv koncepcionális védelmét és fenntarthatóságát. Ennek megvalósulásához – nem győzzük hangsúlyozni – hiánypótló az interdiszciplináris környezetben folyó szaknyelv-kutatási tevékenység.

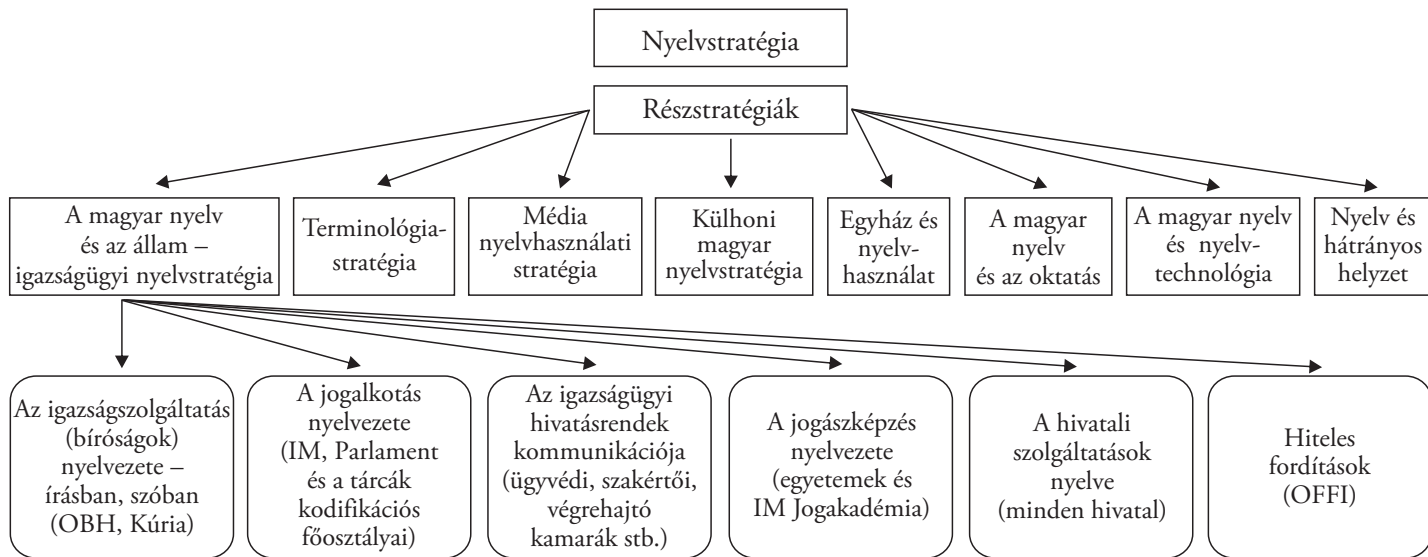
Irodalom

- Ács Judit – Pajkossy Katalin – Kornai András 2017. Digital vitality of Uralic languages. *Acta Linguistica Hungarica / Acta Linguistica Academica* 64/3: 327–345.
- Bechmann, Armin 1981. *Grundlagen der Planungstheorie und Planungsmethodik: eine Darstellung mit Beispielen aus dem Arbeitsfeld der Landschaftsplanung*. Stuttgart: UTB für Wissenschaft.
- Dobos Csilla 2009. Az igazságügyi nyelvészettől a jogi transzlatológiáig – a jogi szakmai nyelvhasználat kutatásának legfontosabb területei. In: Silye Márta (szerk.) *Szaktudás idegen nyelven*. Debrecen: Porta Lingua. 255–264.
- Fóris Ágota 2021. Bevezető gondolatok a terminológiastratégiáról. In: Tamás Dóra Mária – Szoták Szilvia (szerk.) *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. Budapest: OFFI Zrt. 48–60.
- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) 2019. *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. OFFI Zrt. – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Gellén Klára 2021. A szerződési jognyilatkozatok érthetősége és értelmezése, különösen a fogyasztói szerződések körében. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 61–77.
- Hettinger Sándor 2021. A közérthetőség követelményének érvényesítése az általános szerződési feltétellel létrejövő szerződések magyarrá fordításakor. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 77–89.
- Horváth Péter Iván 2021. Mitől közérthető és tömör egy jogi szöveg? *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 103–115.
- Kádár Krisztián 2012. A közigazgatás stratégiai tervezésének és fejlesztésének módszertana. Nemzeti Közszerológiai Egyetem. ÁROP – 1.1.21-2012-2012-0001 https://korrupcio-megelozes.kormany.hu/download/2/ce/b0000/Kádár%20Krisztián_A%20közigazgatás%20stratégiai%20tervezésének%20és%20fejlesztésének%20módszertana_tananyag.pdf (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).
- Karcsay Sándor 1981. Jog és nyelv. *Jogtudományi Közlöny* 36/4: 325–338.
- Klenk Márk – Polácska Edina 2021. Nyelvtechnológiai kihívások a hiteles fordításban. In: Szoták Szilvia (szerk.) *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest: OFFI Zrt. 89–100.

- Kurtán Zsuzsa 2017. A jogi-közigazgatási szaknyelv rétegzettsége és a közérthetőséggel kapcsolatos problémák főbb nyelvészeti kutatási eredményei. Elhangzott 2017. szeptember 6-án Magyar Nyelvstratégiai Intézet (MANYSI) és az NKE KKMTK által szervezett Kerekasztal-beszélgetés a közigazgatási szaknyelv közérthetőségéről című fórumon.
- Kurtán Zsuzsa 2016. Jogtudomány, nyelvtudomány és szaknyelvkutatás kapcsolatai. In: Hegyi Szabolcs – Vinnai Edina – Zödi Zsolt (szerk.) *Orbis Iuris. Ünnepi tanulmánykötet Szabó Miklós 65. születésnapjára*. Budapest: Bíbor Kiadó. 147–162.
- Németh Gabriella 2021. A normahatás és a közérthetőség összefüggései a sablonizált elektronikus szerződésekből. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 47–59.
- Németh Gabriella 2021a. A közérthető fogalmazás jelentősége a digitális szerződések esetében (Előszó). *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 43–45.
- Németh Gabriella 2020. Az igazságügyi szaknyelvi közfeladatok ellátásának aktuális kihívásai. In: Németh Gabriella sorozatszerk., Szoták Szilvia (szerk.) *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest, OFFI Zrt. 7–9.
- Németh Gabriella 2019a. A közérthetőség etikájának jelentősége a jogalkotásban és a sablonizált szerződési feltételekben. In: Szoták Szilvia (szerk.) *150 éves az állami fordítószolgálat*. Budapest: OFFI Zrt.
- Németh Gabriella 2019. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI Zrt.) vezérigazgatójának köszöntője. Jogi és közigazgatási terminológiai fejlesztések az állami fordítószolgálatban. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest: L'Harmattan – OFFI Zrt. 24–30.
- Novák Barnabás 2014. Jogi dokumentumok terminológiájának fordítási kérdései: Magyarország Alaptörvénye. *Glossa Iuridica* I/1: 60–73.
- Sárközy Tamás 2016. A közérthető nyelvhasználat Svédországban. In: Katona József Álmos – Maleczki József (szerk.) *Jogalkotás érthetően – A pontos fogalmazás művészete*. Budapest: Magyar Nyelvstratégiai Intézet. 108–115.
- Strandvik, Ingemar 2016. A közérthető nyelvhasználat Svédországban. In: Katona József Álmos – Maleczki József (szerk.) *Jogalkotás érthetően – A pontos fogalmazás művészete*. Budapest: Magyar Nyelvstratégiai Intézet. 60–73.
- Szabó Miklós (szerk.) 2010. *Nyelvben a jog: Nyelvhasználat a jogi eljárásban*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- Szabó Miklós (szerk.) 2015. *A jog nyelvi dimenziója*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- Szalai Ákos 2013. *A szerződés tartalma*. Pázmány Law Working Papers 11. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- Szoták Szilvia 2021a. Társadalmi különbségek, közérthetőségi dilemmák – a közérthetőségről szociolingvisztikai megközelítésben. *Jog, Állam, Politika* XIII/1: 89–103.
- Szoták Szilvia (szerk.) 2021b. *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest: OFFI Zrt.
- Szoták Szilvia – Tamás Dóra 2020. A hiteles fordítás közérthetősége. In: Németh Gabriella sorozatszerk., Szoták Szilvia (szerk.) *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest: OFFI Zrt. 46–67.
- Szoták Szilvia 2018. A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat terminológiai tevékenysége – A Termini magyar–magyar szótár jogi vonatkozásai és a közérthetőség. *Magyar jogi Nyelv* 1: 25–29.
- Szoták Szilvia – Bölcskei Andrea – Kuna Ágnes 2018b. Szaknyelvi kommunikáció, terminológia: egy kerekasztal-beszélgetés tanulságai. In: Bódi Zoltán – Sz. Hegedűs Rita –

- Szöllősy-Sebestyén András (szerk.) *Magyar szaknyelvek a Kárpát-medencében*. Budapest: Tinta Könyvkiadó – MANYE – MANYSI. 141–153.
- Szoták Szilvia 2017. A nyelvpolitikai stratégia külhoni vonatkozásai. Eger: *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis* 69–81.
- Tamás Dóra Mária 2019a. *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át*. Budapest: OFFI Zrt. – ELTE Eötvös Kiadó. 2. átdolgozott kiadás.
- Tamás Dóra Mária 2021. Jogi terminológia a terminológus szemével, avagy milyen célokat érdemes megvalósítani az oktatás, az egységesítés és a terminológiapolitika terén? In: Tamás Dóra Mária – Szoták Szilvia (szerk.) *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. Budapest: OFFI Zrt. 61–101.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Tóth Judit 2021. A rendészeti nyelv: átmenet vagy helyben járás? Az előadás elhangzott az Átmenetek – globális és lokális kultúrák találkozása című konferencián, Szeged: SZTE Kapocs Műhely, Szentgyörgyi Agóra, 2021. március 12–13. <https://docplayer.hu/213332064-A-rendeszeti-nyelv-atmenet-vagy-helyben-jaras-toth-judit-szte-ajtk.html> (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).
- Vinnai Edina 2011. *Nyelvhasználat a jogi eljárásban* (PhD-értekezés). Miskolc: ME ÁJK. http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_12225_section_4264.pdf (utolsó letöltés: 2021. 09. 20.).

1. számú melléklet

2. számú melléklet: A közérthetőség megjelenése nemzetközi és hazai dokumentumokban

1. Nemzetközi dokumentumokban megjelenő példák

a. Bírák Magna Chartája. Strasbourg, 2010. Alapelvek 16. pont:

A bírósági iratokat és a bírósági határozatokat érthető, egyszerű és világos nyelvezettel kell megfogalmazni.

ENCJ 2011. „Vilnusi Nyilatkozat” 7. pont:

Az igazságszolgáltatásnak meg kell tennie a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy erősödjön a bíróságokba vetett közbizalom. (...) Az ítéletek és más bírósági határozatok világos és érthető nyelvezettel történő megfogalmazása mind elengedhetetlen e cél elérése érdekében.

A Jó közigazgatás programot és az Ajánlást a Miniszteri Bizottság 2007. június 20-án fogadta el. Az Ajánlásban megfogalmazott legfontosabb követelmények között szerepelnek a közérthetőség vonatkozásában többek között az alábbiak:

- a jó közigazgatást olyan minőségi jogalkotásnak kell biztosítani, amely célra-vezető, egységes, könnyen érthető és alkalmazható;
- a jó közigazgatás az alkalmas, a hatóságok számára rendelkezésre álló emberi erőforrásoktól és a közhivatalnokok megfelelő képzésétől függ (Szegedi 2011).

b. Tájékoztatás, konzultáció és a nyilvánosság részvétele a politikai döntésekben: A nyitott kormányzat felépítése az OECD tagállamaiban (OECD, 2003).

2. Magyarországi jogszabályokban megjelenő példák

2.1. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

62/A. § (1) A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság törekszik arra, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyekkel történő írásbeli és szóbeli kommunikáció során egyszerű és közérthető módon fogalmazzon. A jogokról való tájékoztatást és a kötelezettségekre való figyelmeztetést az érintett személy számára érthető módon, az érintett személy állapotára, személyes jellemzőire figyelemmel kell megfogalmazni. (Hatályos: 2015. XI. 1., 2015. évi CLI. tv. 7. §)

(2) A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság a szóbeli kommunikáció során meggyőződik arról, hogy az elmondottakat az érintett személy megértette-e, ennek hiányában a tájékoztatást, illetve a figyelmeztetést megmagyarázza.

2.2. 61/2009. (XII. 14.) IRM-rendelet a jogszabályszerkesztésről és a 19/2010. (XII. 21.) KIM-rendelet a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM-rendelet módosításáról

2. § A jogszabály tervezetét a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan, közérthetően és ellentmondásmentesen kell megszövegezni (a 19/2010. [XII. 21.] KIM-rendelet rendelkezése, amely 2011. január 1-től hatályos).

2.3. A 2010. évi CXXX. törvény³⁴ a jogalkotásról

2. § (1) A jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.

3. Jogszabályban nem megjelenő egyéb szakmai anyagok

3.1. Magyar Zoltán Közigazgatásfejlesztési Program (2011: 34)

„A Magyar Program célrendszere szerint *érthető szövegezésű (nem gögös) és egyszerű szerkezetű (összinte)* jogszabályokat kell írni.”

3.2. Közigazgatás- és Közszolgáltatásfejlesztési Stratégia (2014–2020)

„... az ügyintézésrel kapcsolatos nyelvezetet (pl. értesítések) is emberközelivé és közérthetővé kell tenni.”

3.3. A Kúria középtávú intézményi stratégiája,³⁵ különös tekintettel a joggyakorlat-elemző tevékenység fejlesztésére (2013)

„f) A Kúria működési és szervezeti rendszerét az átláthatóság és hatékonyság, valamint a bírói hivatásrend által elfogadott értékek szem előtt tartásával alakítja ki” (2013: 9).

3.4. Országos Bírói Hivatal³⁶

„Az előkészítés során elsődleges szempontként fogalmazódott meg, hogy a szabályzat nyilvános, közérthető és egységesen valamennyi bíróságra kiterjedően elérhető legyen. Kiemelt kodifikációs elvként érvényesült a bíróságok társadalmi megítélésére, a szolgáltató jelleg erősítésére, a működés ellenőrizhetőségének, önkontrolljának biztosítására vonatkozó igazságszolgáltatási filozófia.”

34 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000130.TV (utolsó letöltés: 2021. 06. 20.).

35 http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/allamiprojekt/kuria_imprimaturahoz.pdf (utolsó letöltés: 2021. 06. 20.).

36 http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/obh/elnoki-beszamolok/obhe_beszamolo_2012_ifelev_teljes.pdf (2012: 48, utolsó letöltés: 2021. 06. 20.).

3.5. Az OFFI 2019–2022 közötti intézményfejlesztési stratégiája

„Küldetésünk olyan digitális okirati- és terminológiai tudásbázisok, fordításminták és ügyviteli modernizációk megvalósítása, melyek az akár elektronikus hiteles fordításokhoz és az (e-)közigazgatási ill. igazságügyi fordítások magas színvonalú, dinamikus és biztonságos kiszolgálásához elengedhetetlenek, és amelyek az etikus közszolgálati elvek mindenkor szem előtt tartásával valósulnak meg.”

Továbbá

„Hazánk – jogi és nyelvi – versenyképességét fejlesztendően meg kell valósítani minden olyan egységesítésre törekvő, magyar nyelvű szakterminológiai feladatot, amely arra a célra irányul, hogy a magyar nyelv (ideértve a szaknyelveket is, mint a jogi és közigazgatási nyelvet) a *digitális térben is fennmaradjasson*. E körben a magyar közigazgatási és jogi nyelvi terminológia készítést (pl. etalon, magyar nyelvű, a nemzetközi terminológiákkal folyamatosan egyeztetett „jogi fogalomtár” kialakítását), vagy mások által készített, gépi adatbázisokba felhasználható igazságügyi és jogi terminológiai adatbázisok auditját (felügyeletét, azaz szakmai hitelességi ellenőrzését) is állami közfeladattá érdemes tenni... Meg kell találni az összefüggéseket a nemzetstratégiai, az innovációs és az igazságügyi modernizációs kihívásokért felelős szakpolitikákkal. A közfeladati státusz – egységes és hiteles magyar jogi és közigazgatási terminológiai korpusz fejlesztése, akár gépi fordítóprogramok számára – végül jogalkotással nyerhető el (bekerülés állami digitális és nyelvi stratégiákba és ezekkel összefüggő vagy más releváns szakpolitikákba).”

3.6. IM-költségvetéshez (Költségvetés X. feje.) indoklás, a miniszter előterjesztése (IM, 2016), <https://www.parlament.hu/irom40/17578/adatok/fejezetek/10.pdf> (utolsó letöltés: 2021. 06. 20.)